

Kunze, Max

Sześć lat pracy Międzynarodowego Komitetu Muzeów Literackich (ICLM) ICOM

Muzealnictwo 28 29, 170-174

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sześć lat pracy Międzynarodowego Komitetu Muzeów Literackich (ICLM) ICOM

Jedenasta Konferencja Generalna Międzynarodowej Rady Muzeów ICOM zgromadziła w Muzeum Puszkina w Leningradzie w maju 1977 r. szesnastu przedstawicieli ośmiu państw w celu stworzenia nowego Komitetu Międzynarodowego Muzeów Literackich (ICLM). Utworzony dla rozwinięcia, na płaszczyźnie międzynarodowej, muzeologii literackiej, która pozwoliłaby nadać rangę uniwersalną muzeom tego typu i uczynić skuteczniejszą ich działalność a także aby wykorzystać wszystkie istniejące możliwości wymiany zawodowych doświadczeń, nasz komitet rozwinął się szybko znajdując oddźwięk wśród kolegów z innych krajów: do komitetu należą dziś przedstawiciele Bułgarii, RFN, Kanady, Czechosłowacji, Danii, NRD, Anglii, Francji, Indii, Japonii, Holandii, Polski, Portugalii, Rumunii, Szwecji, ZSRR, Węgier i Stanów Zjednoczonych.

Już w 1978 r. Komitet Narodowy ICOM NRD zorganizował Pierwszą Doroczną Konferencję ICLM; równoległe do części naukowej konferencji, zorganizowano zwiedzanie lokalnych muzeów, a wycieczki w teren pozwoliły poznać inne miasta i muzea. 41 członków ICLM spotkało się w Weimarze, by przedyskutować temat: „Możliwości i ograniczenia literackich muzeów biograficznych i historycznych”. Podczas pierwszego, międzynarodowego spotkania potrzebny był temat podobnie rozległy aby sprowokować wymianę poglądów między przedstawicielami najróżniejszych muzeów tego typu, przedstawić odmienne metody pracy i różne tradycje narodowe.

Bardzo zróżnicowane informacje udostępnione w około dwudziestu referatach wykazały, że pojęcie „muzeum literatury” ma w niektórych krajach charakter fikcyjny: przeważają tam literackie ośrodki typu „muzea pamięci” czy „domy-muzea”, co powoduje, że informacje uzyskane dla naszej międzynarodowej wymiany mogą być rozumiane wyłącznie w sposób pragmatyczny — jako określenie instytucji naukowych, które kolekcjonują, opracowują, konserwują i eksponują dzieła o wartości mu-

zealnej dotyczące w całości lub częściowo literatury, pewnych pisarzy lub pewnych kręgów literackich. Droga, która prowadzi do domu-muzeum twórcy, a więc do tradycyjnej wystawy pamięci, takiej jakie powstawały już w XVIII w. w Anglii, różni się znacznie od rangi wiodącej do współczesnego muzeum literackiego ukierunkowanego ku biografii i historii literatury. Wynika to z odrębności narodowych tradycji w muzealnictwie, innych koncepcji muzealnych i uwagi, jaką obecnie zwraca się w polityce kulturalnej krajów europejskich, azjatyckich i amerykańskich na muzea tego typu.

Uniwersytety i biblioteki podejmują się często funkcji kolekcjonera co sprawia, że muzea tego rodzaju tracą swój charakter.

Ponadto istnieje tendencja do szerszego zajmowania się literaturą poprzez tworzenie wielkich muzeów literatury ukierunkowanych na piśmiennictwo narodowe. Częściowe informacje i doświadczenia zostały wymienione podczas Pierwszej Dorocznej Konferencji w Weimarze. Poza głównymi tematami, takimi jak „Miejsce i struktura muzeum literatury”, „Twórcy i dzieła literackie na wystawach literatury”, poruszono również inne kwestie i ważne zagadnienia natury muzealnej, etycznej, społecznej i kulturalnej.

Temat Drugiej Dorocznej Konferencji ICLM odbytej w Düsseldorfie (RFN) w 1979 r. miał za podstawę całokształt aktualnych problemów, które dowodzą poszukiwania równowagi pomiędzy wymogami stawianymi dzisiejszemu muzeum przez współczesne społeczeństwo a koniecznością zachowania przedmiotów o wartości muzealnej dla przyszłych pokoleń. Na tej szerokiej płaszczyźnie rozpatrzono zagadnienie „Oryginału i kopii w muzeum i na wystawie literackiej”. Wiceprzewodniczący ICLM, prof. dr Jörn Göres, dyrektor Muzeum Goethego w Düsseldorfie był organizatorem tej konferencji. W sumie wykorzystano w dyskusji 11 referatów, a 16 innych, zajmujących się różnymi aspektami tego tematu, zostało przedstawio-

nych na piśmie: były to refleksje o konserwacji papieru i warunkach klimatycznych w muzeach literackich, o problemach etycznych, estetycznych, artystycznych i pedagogicznych związanych z tematem a dotyczących eksponowania oryginałów i reprodukcji.

Prawie jednogłośnie stwierdzono, że na stałych wystawach przedmioty mogące łatwo ulec zniszczeniu powinny być zastąpione kopiami, a oryginały winny być udostępniane tylko na czasowych wystawach specjalnych. Tak więc, właśnie te wystawy specjalne będą miały w przyszłości szczególne znaczenie, jak również stworzenie w muzeum korzystnych warunków klimatycznych. Uczestnicy konferencji doszli też do wniosku, że nowe treści wystaw, jak to wynika z programów uzupełniających, związanych z okresem historycznym, z biografią, interpretacją dzieła i jego przedstawieniem, poszerzają początkowe pojęcie oryginału literackiego, używając dla zrealizowania swych celów innych przedmiotów, mniej narażonych na zniszczenie.

Podobny problem to sposób pojmowania funkcji muzeum literatury i jego roli we współczesnym społeczeństwie. Można było pogratulować sobie wysokiego poziomu konferencji, która pozwoliła zapoznać się, dzięki wycieczkom do muzeów, z innymi konkretnymi doświadczeniami.

Dwunasta Konferencja Generalna ICOM miała miejsce w listopadzie 1980 r. w mieście Meksyk, gdzie odbyła się również Trzecia Doroczna Konferencja ICLM. Po raz drugi od utworzenia ICOM-u Konferencja Generalna odbyła się w Ameryce Łacińskiej, co jest zgodne z rezolucją przyjętą przez ICOM w 1977 r. o systematycznym promowaniu muzeów Ameryki Łacińskiej, Afryki i Azji. Centralnym tematem była odpowiedzialność muzeum za naturalne i kulturalne dziedzictwo światowe; ICLM podjęła ten ogólny temat dyskutując nad odpowiedzialnością muzeów za światowe dziedzictwo literackie. Komitet nasz wniósł w ten sposób ważki wkład do Konferencji Generalnej dokumentując swą specyficzną rolę w Międzynarodowych Komitetach ICOM-u.

Oczywiście, pytania powstające wokół tematu wykraczały poza ramy muzeów literatury. Wraz z Międzynarodowym Komitetem Muzeów

Regionalnych, zostało zwołane w Meksyku wspólne zebranie, a przewodniczący tego Komitetu, dr Rudolf Förster (NRD), brał udział w przygotowaniu sesji.

Biorąc pod uwagę fakt, że dziedzictwo literackie, przedmioty muzealne dotyczące literatury i różnych twórców są kolekcjonowane, konserwowane, opracowywane i eksponowane również w muzeach innego typu, szczególnie w muzeach historycznych i regionalnych, istnieje zbiorowa i uzasadniona odpowiedzialność za literackie dziedzictwo świata. Dyskusje prowadzone na marginesie sesji wykazały w jaki sposób młode, niepodległe państwa, które stworzyły i tworzą własną literaturę, stanowiącą integralną część współczesnej literatury światowej, zajmują się nią w muzeach poprzez wystawy, posługując się animacją wizualną, akustyczną lub dramatyczną. Tak więc, celem sesji było podkreślenie związku pomiędzy muzeami literatury a muzeami innego typu w dziedzinie kolekcjonowania, metodologii wystaw, uewnętrznienia wzajemnych powiązań literackich, kulturalnych i historycznych; celem drugim było uświadomienie w większym stopniu odpowiedzialności jaką muzea ponoszą wobec światowego dziedzictwa literackiego. Poprzez swój ponowny wybór dotychczasowe Prezydium ICLM zostało zobowiązane do kontynuowania programu działań, wypracowanego w ciągu trzech poprzednich lat. Chodzi obecnie o zintensyfikowanie prac podczas spotkań roboczych i konferencji w trzech zasadniczych kierunkach:

- 1) rozwijać w sposób stały wymianę międzynarodowych doświadczeń i wykorzystać wszystkie ich możliwości;
- 2) przejść od odrębności narodowych do uogólnień i znaleźć rozwiązania wstępne dla problemów muzeów literatury poprzez spotkania robocze w małych grupach;
- 3) stworzyć autentyczne przedstawicielstwo międzynarodowe w ramach ICLM, tzn. wytyczyć szczegółowe formy pracy i dać, w oparciu o tę wymianę doświadczeń, nowy impuls w celu ożywienia muzeów tego typu.

Dzięki wielorakim inicjatywom, które przedsięwziął w szczególności członek ICLM, p. Samar Bhowmik, dyrektor muzeum Rabindranatha Tagore w Kalkucie, udało się rozpocząć

tę działalność od realizacji ostatniego punktu. W grudniu 1982 r. została zwołana w Indiach (Kalkuta) konferencja azjatyckich muzeów literatury: jako regionalna konferencja ICLM, pod patronatem rządowych władz Indii — była pierwszym spotkaniem przedstawicieli licznych muzeów i domów pamięci Indii i innych państw azjatyckich, a zajęła się sprawą rozwoju i upowszechniania tego typu muzeów.

Ponad 120 gości wzięło udział w pierwszej sesji regionalnej w 1982 r. W 28 referatach, po których nastąpiły żywe i owocne dyskusje, podjęto przeróżne tematy związane z azjatyckimi muzeami literatury, a zalecenia konferencji skierowane do kierownictwa ICLM zawierają między innymi poparcie dla tej owocnej pracy.

Konferencja ta jest niewątpliwym sukcesem, który jest zarazem osobistym sukcesem naszego czynnego członka, p. Samara Bhowmika, w którego przykładowym muzeum odbyło się otwarcie konferencji. Wzorując się na jego działalności nowy zarząd ICLM musi kontynuować tę pracę aby doprowadzić do zorganizowania podobnej sesji regionalnej w którymś z latynoamerykańskich muzeów literatury.

Od początku istnienia ICLM przeważa w dyskusjach kwestia tyżca wystawy pamięci i jej specyficżnej formy jako wystawy literackiej. Sformułowanie — mając za podstawę odrębności narodowe — ważkiego uogólnienia teoretycznego, które by pomogło jednocześnie określić strukturę ICLM, było celem roboczego spotkania zorganizowanego w ramach ICLM w 1981 r. w Wolfenbüttel (RFN), które zyskało poparcie naszego wiceprzewodniczącego, prof. dr J. Göresa. Przygotowana dzięki licznym referatom jej uczestników na temat międzynarodowych doświadczeń, pogłębiona ożywną dyskusją, miała tu miejsce pierwsza próba sformułowania definicji, biorącej pod uwagę poszczególne odrębności narodowe i dokonującej uogólnień teoretycznych.

Ta więc próba sformułowania definicji została poddana dyskusji podczas Szóstej Dorocznej Konferencji ICLM. Grupa robocza sformułowała jednocześnie program na nasze spotkanie o temacie: „Upamiętnienie i dokumentacja”.

Innym celem, który postawił sobie Zarząd na następne trzy lata, jest kontynuowanie prac

ICLM w sposób ciągły poprzez coroczne spotkania Komitetu.

Dzięki ponownemu poparciu ze strony Rady Narodowej Muzeów NRD, można było w 1981 r. zaprosić członków ICLM raz jeszcze do NRD — tym razem do Kamenz i do Drezna. Dzięki tematowi: „Sztuka w muzeum literatury”, spróbowano rozwiązać w sposób empiryczny i analityczny szczególny problem muzeów literatury, a zarazem wnieść specyficżny wkład do muzeologii.

Temat został podjęty — w różnoraki sposób — w dwunastu referatach uzupełnionych dziesięcioma referatami drukowanymi, przedstawionymi przez radzieckich muzeologów. Zajęto się interpretacjami charakteru i objętości kolekcji dzieł sztuki we współczesnym muzeum literatury, co pozwoliło uświadomić sobie problemy, którym ten typ kolekcji stawia dziś czoła, z punktu widzenia zakupu i konserwacji przedmiotów. Inne referaty mówiły o związkach istniejących między sztuką a literaturą, by wyciągnąć wnioski tyżca się organizowania współczesnych wystaw. Zajmowano się w szczególności muzeami pisarzy przekraczających granicę pomiędzy literaturą i sztuką, którzy byli jednocześnie pisarzami i malarzami. W innych referatach podkreślano wagę dzieł sztuki dokumentujących odwieczność dzieł literackich, jak również wynikające stąd możliwości użycia artystycznego języka naszych czasów jako świadomej metody przedstawiania, zwłaszcza jeśli chodzi o prezentowanie dzieł literackich w muzeum literatury poprzez obraz, posługując się w ten sposób elementem wizualnym w celu wywierania wrażenia na zwiedzających muzeum (nastój, wyobrażenia). Następny referat zawierał refleksje teoretyczne dotyczące całościowego wrażenia wywieranego przez dzieła plastyczne i dokumenty literackie, przede wszystkim w przypadku muzeum literatury. Podstawy teoretyczne były zresztą przygotowane przez dwa artykuły, które ukazały się przed sesją w Biuletynie Informacyjnym nr 5 Międzynarodowego Komitetu Muzeów Literackich: o problemach semiotycznych wystaw literackich opublikowano teży studium radzieckiego (Z. Bonami) i drugi, szczegółowy referat o funkcjonalizacji dzieł plastycznych.

Autorem tego ostatniego był Wolfgang Barthel, koordynator naszej grupy redakcyjnej.

Muzeum Victora Hugo w Paryżu — La Maison Victor Hugo — reprezentowane przez członka Prezydium ICLM, p. Jacqueline Lafargue, jak również francuski Komitet Narodowy ICOM, podjęli się w 1982 r. przygotowania piątej dorocznej sesji. Temat konferencji nie sprawiał kłopotów w mieście tak zasobnym w tradycje i wydarzenia literackie: „Pisarz i miasto — miasto i pisarz”, temat podkreślający z jednej strony współpracę współczesnych muzeów literatury, wywierający silne wrażenie na opinii publicznej; temat, który z drugiej strony omawiał problemy biograficzne i zagadnienia interpretacji literackiej wystawy danego autora. P. Jacqueline Lafargue dobrze przygotowała tę sesję i stworzyła liczne możliwości obejrzenia we Francji muzeów i domów pisarzy.

Od utworzenia Międzynarodowego Komitetu Muzeów Literackich stało się jasne, że doroczne konferencje i sesje robocze stanowią jedną tylko formę pracy, ale być może najbardziej intensywną. Chodziło ponadto o dostarczenie tych informacji, doświadczeń i rezultatów jak największej liczbie kolegów na całym świecie. Od początku ICLM wydaje coroczne publikacje. Już w drugim numerze Biuletynu Informacyjnego ICLM znalazły się referaty (lub ich skróty) przedstawione w Leningradzie; podczas konferencji, które nastąpiły później w Weimarze, Düsseldorfie, Kamenz, Paryżu i Kalkucie, powstały odrębne zbiory artykułów, które wkrótce zostały opublikowane i które znalazły w tym czasie szerokie grono czytelników. Dzięki Biuletynowi Informacyjnemu, stworzono własny organ przy Komitecie, który opublikował wiele międzynarodowych informacji o muzeach tego typu: poza referatami o działalności ICLM i innych międzynarodowych komitetach ICOM-u, publikuje wiadomości o międzynarodowej wymianie wystaw między muzeami literatury, bibliografie narodowe i bibliografie międzynarodowe na temat muzeologii literackiej, a także analizuje i odnotowuje istotne prace z dziedziny muzeologii literackiej i ważne publikacje ICOM-u. Jak już powiedziano, indywidualne referaty teoretyczne są również poddawane dyskusji. Od 1981 r. mała grupa

redakcyjna w ramach ICLM zajmuje się publikacjami. Innym ważnym projektem jest „Międzynarodowy przewodnik po muzeach i wystawach literackich”. Już w 1978 r. Prezydium ICLM zdecydowało wydać przewodnik tego typu i rozpoczęło wstępne prace przygotowawcze. Dziś mamy już pierwsze rezultaty tego rozległego projektu. Współpraca międzynarodowa na szeroką skalę była niezbędna do zebrania licznych informacji o muzeach, jak również do zapewnienia organizacji i sfinansowania przewodnika, co było możliwe dzięki pomocy Narodowej Rady Muzeów NRD i węgierskiego Instytutu Muzeologii w Budapeszcie. Znaczenie tego projektu stanie się jasne gdy spojrzymy na następujące cyfry: tylko w ZSRR jest ponad 300 muzeów tego typu, we Francji około 50, a w NRD 60 muzeów zostało zakwalifikowanych do przewodnika. Celem jest udzielenie maksimum informacji na temat każdego muzeum, przedstawionego w oddzielnym artykule: gdy chodzi o biograficzne muzea literackie, czytelnik znajdzie w nim, poza adresem, godziny otwarcia, informacje o autorze, o historii muzeum, skróty opis wystaw, kolekcji głównych i specjalnych, informacje o bibliotece muzealnej, o publikacjach i o współpracy, to stanowi zresztą główną część poszczególnych opisów muzeów. Biorąc pod uwagę fakt, że projekt musi być realizowany stopniowo, przewidziano oddawanie do druku w trzech etapach, dopiero później przedyskutuje się ostateczną formę jego opublikowania.

Niech mi będzie wolno, po tym szczegółowym przeglądzie z pierwszych sześciu lat działalności ICLM, podziękować wszystkim członkom za ich wszechstronną pomoc.

Szereg administracyjnych przedsięwzięć nie zostało tu wymienionych, na przykład zebrania robocze naszego Prezydium, które mają miejsce regularnie dwa razy do roku. Spotkania te, konferencje i nasza bogata działalność wydawnicza były możliwe wyłącznie dzięki zrozumieniu i pomocy finansowej muzeów, nie zaś ze strony ICOM-u, który dopiero w roku 1982 oddał do naszej dyspozycji skromne środki na wydatki administracyjne. Z wyjątkiem sesji w Kalkucie, na którą Samar Bhowmik oddał do dyspozycji odpowiednie środki, wszystkie pozostałe inicjatywy i publikacje obciąża

żyły członków naszego Prezydium — trudne przedsięwzięcie w obecnej dobie. Tak więc, kieruję moje specjalne podziękowania do naszych dwóch wiceprzewodniczących: prof. dr Jörna Göresa i do dyr. Aleksandra Z. Kreina, jak również do członków Prezydium: p. Jacqueline Lafargue i dyr. Janusza Odrowąż-Pieniążka.

Po raz pierwszy w historii muzeów literatury i literackich domów pamięci rozpoczęła się stała i istotnie ożywiona współpraca na płaszczyźnie międzynarodowej i wykraczając poza liczne kontakty osobiste rozwija się wymiana doświadczeń i poglądów.

Max Kunze

Stała Konferencja Muzeów i Bibliotek Polskich na Zachodzie

W 1983 r. powstała w Paryżu Stała Konferencja Muzeów i Bibliotek Polskich na Zachodzie. W deklaracji stwierdzono, iż „...celem Stałej Konferencji jest koordynacja działalności instytucji członkowskich, otaczających swą troską dorobek i rozwój kultury oraz prezentujących [...] jej bogactwo i nierozzerwalność z humanistyczną kulturą europejską”.

Do Stałej Konferencji wchodzi następujące muzea, biblioteki i instytucje:

Towarzystwo Historyczno-Literackie i Biblioteka Polska w Paryżu — Société Historique et Littéraire Polonaise, Bibliothèque Polonaise de Paris

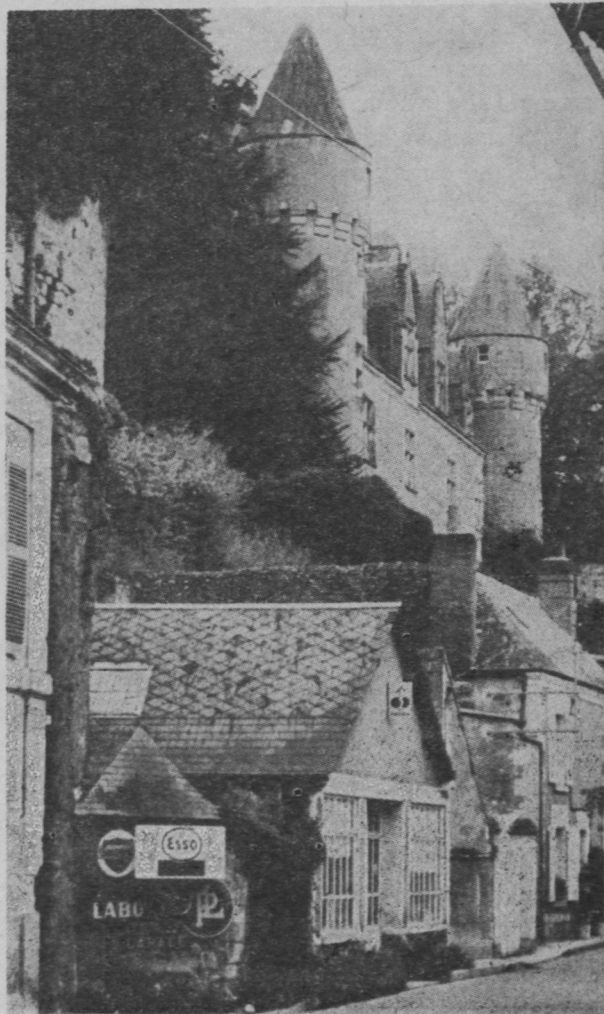
6, Quai d'Orleans, F-75004 Paris

Towarzystwo Historyczno-Literackie zostało założone w 1832 r. przez patriotów-emigrantów po klęsce Powstania Listopadowego. Ludzie ci zakładają w 1838 r. Bibliotekę Polską w Paryżu. Obecnie jej księgozbiór obejmuje ponad 200 000 tomów starodruków, rękopisów, czasopism, wielką kolekcję map, rycin i obrazów, cenne pamiątki po Chopinie oraz Mickiewiczu, prezentowane w Muzeum Mickiewicza. Katalog bezcennych rękopisów poety w tym muzeum zawiera ponad tysiąc pozycji, w tym rękopis „Pana Tadeusza”. W muzeum znajdują się również m.in. pierwsze wydanie dzieł poety oraz dokumenty związane z jego działalnością publicystyczną i polityczną.

Zamek Montrésor — Château de Montrésor
F 37460 Montrésor

Montrésor, położony nad Loarą, jest jedynym zamkiem we Francji, który nabyty w 1848 r. przez Ksawerego Branickiego pozostaje do dziś w rękach polskich. Na cenne jego zbiory składają się m.in. płaskorzeźby Pierre Vaneau, będące fragmentami pro-

jektowanego dla katedry w Le Puy pomnika Jana Sobieskiego, wyroby złotnicze i fragmenty zastaw stołowych po Jagiellonach i Wazach, pamiątki po Powstaniu Styczniowym, bogata galeria obrazów mistrzów włoskich i holenderskich z XV—XVII w., portrety rodziny Branickich i spowinowaconych z ni-

1. Zamek w Montrésor
1. Le Château à Montrésor